

3

30 / 1982

***Slovenský
národopis***

Na obálke: 1. strana: Václav Kautman, Ryby a vtáky. Orech, javor, červený smrek, marhuľa. Zhotovené okolo roku 1970.

4. strana: Václav Kautman, Ryba. Javor 35 cm. Zhotovené asi v r. 1972.

K článku Jarmily Paličkovej-Pátkovej „Podiel výtvarnej osobnosti na včleňovaní ľudovej výroby do súčasnej kultúry. K nedožitým šesťdesiatinám Václava Kautmana.“

Foto Pavel Janek

Toto číslo je ilustrované výberom z tvorby V. Kautmana.

Koncovky: Zvieratká. Pálený a kartáčovaný červený smrek.

Návrhy na pamiatkové predmety pre zoologickú záhradu. 1962. Foto Pavel Janek

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Viera Gašparíková

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Adam Pranda, Antonín Robek

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.cceol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

VČLEŇOVANIE PROGRESÍVNYCH
TRADÍCIÍ LUDOVEJ KULTÚRY DO
SYSTÉMU SOCIALISTICKEJ KUL-
TÚRY A ŽIVOTA PRACUJÚCICH

- P r a n d a, Adam:** Hodnotové orientácie vidieckeho obyvateľstva na Slovensku v súčasnosti a faktory formovania progresívnych lokálnych a regionálnych tradícií 407
- D r o p p o v á, Lubica:** Tradície kultúry a spôsobu života robotníkov na Slovensku a ich miesto v súčasnej socialistickej spoločnosti 421
- F e g l o v á, Viera:** Obyčajová tradícia a súčasné formy sviatkovania 429
- K o v a č e v i č o v á, Soňa:** Význam výsledkov Etnografického atlasu Slovenska pre poznávanie súčasných procesov ľudovej kultúry 439
- F o j t í k, Karel:** K východiskám a badateľským cieľom etnografického výzkumu dēlnickej kultúry a bytu 448
- B o t í k, Ján:** Súčasné formy obydli v dedinskom prostredí 457
- P a l i č k o v á, Jarmila:** Ľudová výroba v súčasnej kultúre 465
- D r á b i k o v á, Ema:** Záhradkárstvo ako súčasná záujmová forma tradícií poľnohospodárskeho zamestnania ľudu 473
- F a l ť a n, Lubomír:** Úvahy o sociálnopriestorových aspektoch kultúrnej aktivity na dedine 479
- L u t h e r, Daniel:** Vývin tradičných kalendárnych obyčajov a konštituovanie súčasných foriem rodinných a spoločenských sviatkov 487
- P a l i č k o v á, Jarmila:** Podiel výtvarnej osobnosti na včleňovaní ľudovej výroby do súčasnej kultúry. K nedožitým šesťdesiatinám Václava Kautmana 493

ROZHLADY

- Konferencia „Tradícia a súčasnosť“ (Ema Drábiková) 507
- Seminár „Socializace vesnice a proměny lidové kultury v Jihomoravském kraji“ (Juraj Podobá) 510

RECENZIE A REFERÁTY

- S. I. Hryca:** Melos ukrajinskej narodnej epiky (Soňa Burlasová) 513
- Š. Lami:** Slovenské ľudové balady v Maďarsku (Soňa Burlasová) 514
- Národopis Slovákov v Maďarsku (Ján Botík)** 516
- B. Beneš:** Úvod do folkloristiky (Hana Hlôšková) 517
- Etnografie národního obrození I—V. (Zuzana Štefániková)** 519
- I. Tálasi:** Néprajzi tanulmányok, irások I. (Soňa Švecová) 523
- Traditionelle Transportmethoden in Ostmitteleuropa (Ján Podolák)** 525
- I. Vanat:** Narjisy novitnoji istoriji ukrajinciv Schidnoji Slovaččjny (Mikuláš Mušíňka) 526
- Čadca a okolie (Marta Sigmundová)** 527
- Ostrovtipné príbehy a veľiké cigánstva a žarty (Gabriela Lunterová)** 528
- Slovenské ľudové hádanky (Zora Vanovičová)** 529
- Kokare E. Ja.:** Internacionaľnoje i nacionalnoje v latyšskich poslovicach i pogovorkach (Zuzana Profantová) 531
- Rudolf Drössler:** Když hvězdy byly ještě bohy (Zuzana Profantová) 533
- Farley Mowat:** Nehajte vlka (Peter Salner) 534
- Revoluční proměny jihomoravského venkova (Miroslava Krupková)** 535

ВКЛЮЧЕНИЕ ПРОГРЕССИВНЫХ ТРАДИЦИЙ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЫ В СИСТЕМУ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И В БЫТ ТРУДЯЩИХСЯ

Пранда, Адам: Ценностные ориентации сельского населения в Словакии и факторы формирования прогрессивных локальных и региональных традиций	407
Дроппова, Любица: Традиции культуры и быта рабочих в Словакии и их место в современном социалистическом обществе	421
Феглова, Вера: Обычная традиция и современные формы празднования	429
Ковачевичова, Соња: Значение результатов Этнографического атласа Словакии для познания современных процессов народной культуры	439
Фойтик, Карел: Об исходных положениях и целях этнографического исследования культуры и быта рабочего класса	448
Ботик, Ян: Современные формы жилища в деревенской среде	457
Паличкова, Ярмила: Народное производство в современной культуре	465
Драбикова, Эма: Садоводство — современная любительская форма сельскохозяйственных традиций народа	473
Фалтян, Любомир: Размышления о социально-пространственных аспектах культурной работы в деревне	479
Лутер, Даниел: Развитие традиционных календарных обычаев и конституирование современных форм семейных и общественных праздников	487
Паличкова, Ярмила: Вклад личности художника во включение народного производства в современную культуру. К не дожитому 60-летию Вацлава Каутмана	493

ОБЗОРЫ

Конференция „Традиция и современность“ (Эма Драбикова)	507
Семинар „Социализация деревни и перемены народной культуры в Южно-Моравской области“ (Юрай Подоба)	510

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

DIE EINGLIEDERUNG DER PROGRESSIVEN TRADITIONEN DER VOLKSKULTUR INS SYSTEM DER

P r a n d a, Adam: Die Werteorientierungen der Landbevölkerung in der Slowakei und die Faktoren der Formung der progressiver lokaler und regionaler Traditionen	407
D r o p p o v á, Lubica: Die Traditionen der Kultur und Lebensweise der Arbeiter in der Slowakei und ihre Stelle in der gegenwärtigen sozialistischen Gesellschaft	421
F e g l o v á, Viera: Brauchtumstradition und gegenwärtige Formen der Einhaltung der Feiertage	429
K o v a č e v i č o v á, Soňa: Die Bedeutung der Ergebnisse des Ethnographischen Atlases der Slowakei für die Erkenntnis der gegenwärtigen Prozesse der Volkskultur	439
F o j t í k, Karel: Zu den Ausgangspositionen und Forschungszielsetzungen der ethnographischen Forschung der Arbeiterkultur und -lebensweise	448
B o t í k, Ján: Die heutigen Formen der Behausung im Dorf	457
P a l i č k o v á, Jarmila: Die Volkstümliche Warenproduktion in der gegenwärtigen Kultur	465
D r á b i k o v á, Ema: Die Schrebergärtnerei — eine gegenwärtige Interessenform landwirtschaftlichen Traditionen des Volkes	473
F a l t a n, Lubomír: Reflexionen über sozial-räumliche Aspekte der Kulturaktivität im Dorf	479
L u t h e r, Daniel: Entwicklung der traditionellen Kalenderbräuche und die Konstituierung der gegenwärtigen Formen der Familien- und gesellschaftlichen Feste	487
P a l i č k o v á, Jarmila: Anteil der bildnerischen Persönlichkeit an der Eingliederung der Volksproduktion in die gegenwärtige Kultur. Zum nicht erlebten 60. Geburtstag von Václav Kautman	493

RUNDSCHAU

Konferenz „Tradition und Gegenwart“ (Ema Drábiková)	507
Seminar „Sozialisierung des Dorfes und Veränderungen der Volkskultur in dem Südmährischen Bezirk“ (Juraj Podoba)	510

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND RE-
FERATE

CONTENT

THE INCORPORATION OF PROGRESSIVE FOLK CULTURE TRADITIONS INTO THE SYSTEM OF SOCIALIST CULTURE AND INTO THE LIFE OF WORKERS

P r a n d a, Adam: Value Orientations of the Country People and Forming Factors of the Progressive Local and Regional Traditions	407
D r o p p o v á, Lubica: Traditions of Culture and Way of Life of Workers in Slovakia and their Place in the Contemporary Socialist Society . . .	421
F e g l o v á, Viera: Custom's Tradition and Contemporary Forms of Celebrations	429
K o v a č e v i č o v á, Soňa: Importance of the Results of the Slovak Ethnographic Maps for Recognition of the Contemporary Processes in the Folk Culture	439
F o j t í k, Karel: About Solutions and Research Aims of the Ethnographic Study Concerning Workers' Culture and Way of Life	448
B o t í k, Ján: Contemporary Forms of Dwelling in the Country	457

P a l i č k o v á, Jarmila: The Folk Production in the Present Culture . . .	465
D r á b i k o v á, Ema: Gardening as a Form of Hobby and it's Influence on the Agricultural Traditions	473
F a l t a n, Lubomír: Ideas of Social and Spacious Aspects of the Cultural Activity in the Country	479
L u t h e r, Daniel: Traditional Calendar Customs' Development and Constitutioning of the Contemporary Forms in the Family and Common Holiday	487
P a l i č k o v á, Jarmila: The Part of Creative Personality on Embodying of the Folk Production into the Contemporary Culture. The Life and Work of Václav Kautman	493

COMMENTARY

Conference „Tradition and Presence“ (Ema Drábiková)	507
Discussion „Socialisation of Village and Changes in Folk Culture in the District of South Moravia“ (Juraj Podoba)	510

BOOKREVIEWS AND REPORTS

ĽUDOVÁ VÝROBA V SÚČASNEJ KULTÚRE (Jej formy a prejavy — základné problémy výskumu)

JARMILA PALIČKOVÁ-PÁTKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Pri sledovaní ľudovej výroby v súčasnosti vychádzame z pracovnej definície, formulovanej v syntetickej, i keď popularizačnej práci z r. 1976¹ a v niektorých parciálnych štúdiách staršieho dátá.² Vo svojich prácach ju použili už aj ďalší etnografi.³

Bližšie, s použitím viac-menej pracovných a pravdepodobne aj dočasných termínov, sme špecifikovali rôzne štádiá produktívnej činnosti ľudu najmä vo vzťahu k organizácii práce a jej hospodárskemu významu v štruktúre výrobných jednotky (domácnosti, rodiny, obce, širšej society) ako *domácu prácu, domáčku* či *domácu výrobu a remeslo*. Tieto tri hlavné formy ľudovej výroby možno v rôznych diferencovaných podobách sledovať v ľudovej kultúre všetkých vývinových stupňov. Každé prelomové obdobie dejín sa tak ako v celej ľudovej kultúre prejavovalo výraznými zmenami v komplexe ľudovej výroby i v jednotlivých jej formách.

Z hľadiska nášho terajšieho stretnutia a ústrednej myšlienky tohto sympózia nás i v oblasti skúmania ľudovej výroby zaujíma predovšetkým najnovšie obdobie — teda obdobie od konca 2. svetovej vojny. Len stručne (a tým iste aj značne schematicky) načrtujeme vývin jednotlivých foriem ľudovej výroby tak ako sa prejavujú v tomto období:

a) *Domáca práca*, ako síce vedľajšia ale nevyhnutná produktívna činnosť, ktorá v minulosti dopĺňala hlavné zamestnanie a tvorila spolu s ním základ samozásobiteľskej sebestačnosti roľníckych, pastierskych, ale i na niektoré ďalšie hlavné zamestnania viazaných rodín, dožívala vo svojich tradičných formách na vidieku najmä v roľníckych rodinách pred kolektivizáciou a v mnohých prípadoch zaniká pred našimi očami s odchodom najstaršej generácie. Naokoľko však v minulosti práve táto forma ľudovej výroby mala popri samozásobiteľskej funkcii i významnú funkciu svojpomoci — príbuzenskej a susedskej výpomoci, so zmenou spôsobu života menia sa jej prejavy i druhová, špecializačná či profesionálna skladba. V minulosti rodinná či susedská výpomoc využívala v širšej miere predovšetkým tých, ktorí v určitých druhoch prác, výkonov boli najschopnejší. Tým do istej miery súčasne stimulovala ich ďalšie zdokonaľovanie, ktoré niekedy viedlo až k čiastočnej či úplnej profesionalizácii. V súčasnosti akoby tento proces postupoval práve opačným smerom — od vyspelých profesií k príležitostnej výpomoci:

Očividne ustupujú tie druhy prác, ktoré ešte vždy možno nazvať tradičnými, zužuje sa počet ich vykonávateľov

i množstvo a druhová variabilita úkonov a výrobkov (z košov sa už pletú len tie jednoduchšie pre použitie v záhrade, menej náročné tesárske práce sa uplatňujú v drobných hospodárskych stavbách a zariadeniach, staršie ženy pradú vlnu alebo tkajú handričkové koberce a pod.). Hromadná prestavba dedín, väčšia technická náročnosť stavieb vyžaduje čoraz viac pomoc kvalifikovaných a špecializovaných profesií, ktoré už takmer vôbec nevychádzajú z tradičných schopností dedinského obyvateľstva. Svojpomoc teda využíva a podľa svojich potrieb prispôsobuje predovšetkým schopnosti robotníckych profesií, ktorých znalosť získali títo odborníci zväčša mimo svojho domáceho tradičného prostredia. Veľká väčšina súčasného vidieckeho obyvateľstva sa po pracovnom čase zaoberá prácami, ktoré súvisia so stavbou, vybavením a zariadením domu, ale aj celkovej výstavby obce, zlepšenia životného prostredia. I pre tieto kvalitatívne zmeny by bolo azda príhodnejšie nazvať túto formu prác, ktoré majú veľmi širokú a premenlivú škálu prejavov ako *mimopracovnú (mimozamestaneckú) účelovú činnosť*. Manuálna práca, ktorá tu ešte vždy hrá významnú úlohu, vystupuje často v spojení s vyspelými mechanizmami či s využívaním továrenskej predprípravy vo forme polotovarov. Ide teda o zrejmy ústup tradičných špecializácií na konto robotníckych profesií.

b) *Domácka výroba*, teda zárobková činnosť v domácom prostredí, má v súčasnosti prevažne inštitucionalizovanú podobu výroby pre Ústredie ľudovej umeleckej výroby, družstvá, komunálne zariadenia, i keď popri týchto jestvujú i rôzne individuálne, náhodilé, krátkodobé i „pokútne“ prejavy výroby, ktoré z formy svojpomoci, práce pre vlastnú potrebu prechádzajú na zárobkovú činnosť (s ňou sme sa však v oveľa väčšej miere stretali aj v tradičnej výrobe v minulosti).

c) *Remeselná forma ľudovej vý-*

roby ako individuálna špecializovaná činnosť s charakterom stáleho, doplnkového, vedľajšieho alebo sezónneho zamestnania, prakticky zanikla v roku 1948. Ojedinele dožíva v individuálnej výrobe jednotlivých remeselníkov najstaršej generácie. Súčasnou formou akejsi obmeny niekdajších remesiel sú niektoré dielne a prevádzky komunálnych služieb, družstiev združujúcich bývalých samostatných i novovyučených remeselníkov určitých tradičných i nových profesií, ktoré však len v ojedinelých prípadoch slúžia i tradičným potrebám (šitie číziem, výroba farbiarčiny, pradenie vlny a pod.). Vo všetkých týchto troch formách ľudovej výroby je celý rad špecifických problémov, ktoré vyžadujú bližšie sledovanie a popri iných vedných disciplínach aj pozornosť etnografie. Pre krátkosť času možno opäť iba stručne naznačiť, kam by sa v jednotlivých formách vyššie charakterizovanej produkčnej činnosti mala táto pozornosť upriamiť. V skupine a) bude len veľmi málo takých prejavov výroby, ktoré by si zaslúžili pozornosť etnografie v celej šírke a komplexe otázok. Bude sem spadať zrejme stále sa zužujúca oblasť tradičných druhov a spôsobov prác v ich začlenení do súčasného života, či už ide o čiste úžitkové predmety alebo predmety, slúžiace zábave, voľnému času, starým či novým obradom, folklóru na scéne a pod., so špecifickými formami spontánnej či organizovanej príležitostnej účelovej činnosti, kde sa bude táto oblasť stretávať aj so záujmovou činnosťou. Pozornosť treba upriamiť na včleňovanie a adaptáciu určitých tradičných druhov výroby v súčasnom živote, bývaní, odievaní, strave, v dedinskom ale i mestskom prostredí. Domáca práca, či ako sme už povedali mimozamestnanecká účelová činnosť, najmä v rámci istých, relatívne stálych a ohraničených spoločenstiev (dedina, štvrť, predmestie, sídlisko, záhradkárka, chatárska kolónia) bude však z hľadiska etnografie i z hľadiska aplikovania jej poznatkov

v praxi zaujímavá ako celok práve sledovaním transformácie tradičných foriem svojpomoci, ako progresívnej zložky spoločenských vzťahov a sociálnej kultúry na všetkých stupňoch vývinu.

V skupine b) nás bude zaujímať otázka využívania, adaptácie tradičnej výroby v súčasnej materiálnej kultúre, tvorbe životného prostredia, osobitne v celej oblasti úžitkovej tvorby, úžitkového umenia. Tu predovšetkým bude potrebné sledovať tvorivé procesy, pôsobenie tradície, regionálnych špecifik v myslení a diele ľudových tvorcov, ich miesta v spoločnosti, ale aj pôsobenie tradície v dielach školených individuálnych umelcov, medzi ktorých sa už aj v súčasnosti zaraďujú najvyspelejší z niekdajších ľudových výrobcov (najzreteľnejšie sú tieto prechody v oblasti keramickej výroby, no podobné tendencie badať aj v spracovaní dreva, kovu, v čipkárstve).

Z hľadiska transportovania ľudovej výroby nás bude predovšetkým zaujímať tvorivé využívanie tradičných technológií, materiálov, postupov v súčasnom diele, jednotlivých artefaktoch, ale aj celkovom formovaní materiálnej kultúry súčasnosti, v pracovnom a životnom prostredí človeka a jeho výtvarnom, estetickom a emocionálnom pôsobení, pričom čoraz viac v popredí záujmu bude osobnosť tvorcu. Už v súčasnosti badateľná individualizácia práce najmä výtvarného zamerania nepochybne povedie k sústredenejšiemu štúdiu vynikajúcich osobností, v ktorých diele tradície výroby prostredníctvom osobitostí ich talentu a individuálneho prístupu budú harmonizovať s aktuálnou potrebou moderného života, prípadne i naznačovať možnosti ich ďalšieho vývinu a uplatnenia. Až vlastné včlenenie diela, výrobkov do života, ich osvojenie si, prijatie spoločnosťou, bude overovať ich význam a miesto v súčasnej kultúre, podobne ako to bolo v tradičnom ľudovom umení. Najmä pri sledovaní týchto problémov, ktoré do značnej miery pre-

súvajú ťažisko výskumu na otázky umeleckej tvorby, sa žiada koordinovať určité výskumné postupy a metódy v rámci našich vlastných vedných disciplín, no i v spolupráci s príbuznými vednými disciplínami. V záujme sledovania špecifických otázok, o ktorých sme sa už zmienili, ale aj v záujme štúdia všeobecných otázok teórie a estetiky ľudového umenia, formovania národnej kultúry a národného umenia. Na všetko toto sú potrebné pomerne veľké, porovnateľné a teda jednotným spôsobom získavané súbory materiálov. Zatiaľ vieme iba to, že takéto súbory vznikali a vznikajú na rôznych pracoviskách i u jednotlivých bádateľov, no koordinácia výskumov zatiaľ nejestvuje (sú tu dotazníkové výskumy z prvých rokov budovania dokumentácie ÚLUV, dotazníkové výskumy vykonáva SNM, SNG). Nazdávame sa, že práve v týchto výskumoch by malo byť východisko pre zjednotenie aspoň tej časti údajov, ktoré zodpovedajú všetkým inak špecifickým vlastnostiam skúmaných problémov, materiálu, resp. účelu a zameraniu.

V skupine c) budú niektoré bádateľské problémy zhodné s tými, ktoré sme uviedli v skupine b), i keď treba rátať so stále väčšou nivelizáciou a menším podielom individuálnej tvorby aj celkového pôsobenia vo výtvarnej kultúre vôbec.

Pri sledovaní ľudovej výroby v súčasnosti sa stretávame s kvalitatívne novou formou jej rozvíjania, využívania, premien v oblasti tvorivého využívania voľného času. Prax posledných tridsiatich rokov ukazuje, že práve táto forma má oproti predchádzajúcim vzrastajúcu tendenciu ako v celkovej kvantite, tak aj v množstve foriem, žánrov a štylizovaných podôb. Zatiaľ skôr živelná ako organizovaná záujmová činnosť vo výtvarnej oblasti, vychádzajúca z tradícií, predstavuje azda jedno z ďalších štádií ľudovej výroby, i keď presun k prevahe tvorivých prác, či prác dekoratívneho zamerania,

často až s ambíciami voľného umenia predovšetkých pre vlastnú záľubu, nás núti uvažovať o príhodnejšom pomenovaní (termín výroba príliš asociuje účelovú, úžitkovú, príp. zárobkovú činnosť).

Z naznačeného vyplýva, že v rámci štúdia pôsobenia tradícií v súčasnej kultúre nás vo všetkých uvedených formách ľudovej výroby bude zaujímať predovšetkým jej aktivizujúca, stimulujuca tvorivá zložka. Nebudeme ju však chápať len v zmysle výtvarnej, umeleckej, činnosti, ale v celej šírke aktívnej účasti tvorivej osobnosti v spoločnosti a jej kultúre.

Akákoľvek naliehavosť, ale i príťažlivosť vedeckej problematiky v praktickej využiteľnosti štúdia ľudovej výroby v súčasnosti nás však v žiadnom prípade nazbavuje povinnosti pokračovať v systematickom a úplnom skúmaní jednotlivých výrobných odvetví, ktoré budeme sledovať v komplexnom kontexte materiálu, práce, človeka, výrobku a jeho funkcie, s dôrazom na budovanie súhrnného dokumentačného fondu textových, obrazových, trojrozmerných a najmä kinetických záznamov. Pri rešpektovaní a vymedzení špecifických úloh jednotlivých výskumných pracovísk by dokumentácia v konečnom dôsledku mala i v budúcnosti slúžiť vedeckým, ale aj praktickým, najmä výrobným a pedagogickým cieľom. Dokumentácia by svojou komplexnosťou mala

spĺňať maximálne požiadavky a možnosti rekonštrukcie všetkých výrobných odvetví, postupov, techník, vzorov, ale i štýlových, dobových, regionálnych variantov. V tomto smere, samozrejme len v určitých druhoch výroby, najďalej pokročila dokumentácia ÚLUV, no rozšírenie dokumentácie o kinetický záznam a reprezentatívny výber trojrozmerného materiálu zo všetkých druhov výroby by mal byť v súčasnosti už záväznou podmienkou. K záväzným podmienkam dokumentácie by malo nevyhnutne patriť i uchovávanie priamej živej práce, na čo azda najvhodnejšie podmienky môžu vytvárať múzeá v prírode. Mal by totiž zo zatiaľ roztrieštenej dokumentačnej činnosti vzniknúť skutočne kompletný fond. Nielen z hľadiska vedeckej nevyhnutnosti, ale aj ako základný kultúrny tezaurus stálych inšpiračných možností, ktorý kedykoľvek a v rôznych spoločenských situáciách môže niektorým svojim elementom či súborom javov aktívne pôsobiť v konkrétnych dobových podmienkach. Reálna podstata ľudovej výroby, čím myslím nielen vlastnú technológiu, postup práce, ale aj jej využívanie človekom a jej spätné pôsobenie na jeho myslenie, rozvoj a tvorivý podiel na formovaní kultúry, nemá sama osebe progresívny ani regresívny charakter. Tento dostáva až začlenením do výrobných, ekonomických a spoločenských vzťahov v konkrétnom období.

POZNÁMKY

- 1 Slovensko. Lud — II. časť. Bratislava 1975, s. 801.
- 2 PÁTKOVÁ, J. — Plicková, E.: Ludová výroba na Slovensku a jej súčasné problémy. Slov. Národop., 13, 1965, s. 484; Výroba. In: Československá vlastivěda, díl III. Lidová kultura. Praha 1968, s. 425; Die volkstümliche Produktion. In: Die slowakische Volkskultur. Die materielle und geistliche Kultur. Bratislava 1972, s. 67.
- 3 ŠAVELOVÁ-CZINTELOVÁ, A.: Súčasná zvonkárská výroba v Gemeri. Gemer, Národop. Štúd., 4, Rimavská Sobota 1981, s. 115.

Резюме

Народное производство в период второй мировой войны проявлялось как домашняя работа, которая в исходной вспомогательной, побочной, но необходимой продуктивной деятельности обеспечивает независимость деревенского хозяйства и действующей в форме родственной и соседской помощи продолжается редуцированными традиционными видами работ и с возрастающей долей рабочих профессий. Широкою и изменчивую шкалу этих работ более подходяще было бы называть внеслужебной целевой деятельностью. Автор высказывает мнение, что, наряду с включением и адаптацией определенных традиционных видов производства в современном жилище, одежде и питании в деревенской, а также и в городской среде, в этой форме народного производства этнографов будет интересовать как с точки зрения собственно профессиональной, так и с точки зрения использования достижений этнографии в практике, главным образом трансформация традиционных форм взаимопомощи как прогрессивного компонента общественных отношений и социальной культуры на всех ступенях развития.

Домашнее производство в этот период осуществляется как работа с целью заработка в рамках различных учреждений с воздействием на формирование современ-

ной материальной культуры, формирование окружающей среды и в особенности в области прикладного искусства. Здесь представляет интерес вопрос творческого использования традиционных техник, материалов, приемов в современном производстве с упором на личность творца и его участие в формировании национальной культуры. Ремесленные формы производства, которые осуществляются в различных мастерских, коммунальных предприятиях, объединяющих традиционные и новые профессии, направлены на нивелирование с минимальной долей индивидуального творчества и воздействия в художественной культуре вообще.

Совершенно новой формой, в которой в настоящее время используется, развивается народное производство и приобретает новые формы, является область творческого использования свободного времени.

В рамках изучения воздействия традиций в современной культуре этнографов будет интересовать во всех упомянутых формах народного производства прежде всего его активизирующая, стимулирующая, творческая составляющая. Однако она не будет пониматься лишь в смысле художественной деятельности, а во всей широте активного участия творческой личности в жизни общества и в его культуре.

DIE VOLKSTÜMLICHE WARENPRODUKTION IN DER GEGENWÄRTIGEN KULTUR

Zusammenfassung

Im Zeitraum nach dem zweiten Weltkrieg hatte die volkstümliche Warenproduktion den Charakter einer häuslichen Arbeit; es war ursprünglich eine Nebenbeschäftigung, doch für die Selbstversorgung des ländlichen Haushalts eine unentberliche Tätigkeit, die in der Form einer verwandtschaftlichen und nachbarlichen Hilfeleistung ausgeführt wurde. Diese Tätigkeit wird heute noch bei einer vermindernden Zahl von Arbeiten fortgesetzt, bei de-

nen zumeist Angehörige der Arbeiterberufe mithelfen. Der Anteil dieser qualifizierten Arbeitskräfte weist eine steigende Tendenz auf. Den umfangreichen und verschiedenartigen Komplex dieser Tätigkeit sollte man heute zutreffender als außerberufliche Betätigung bezeichnen.

Die Autorin vertritt die Ansicht, daß sich die Ethnographie neben der Eingliederung und Adaptierung bestimmter traditioneller Produktionsformen in der heutigen Wohn-

kultur, in der Kleidung und in der Ernährung so im dörflichen wie im städtischen Milieu auch für diese Form der volkstümlichen Warenproduktion interessieren sollte, sowohl vom eigenen fachlichen Blickpunkt aus als auch im Hinblick auf die Applikation ethnographischer Erkenntnisse in der Praxis. Mit besonderer Aufmerksamkeit sollte vor allem die Transformation der traditionellen Formen der Selbsthilfe als einer progressiven Komponente der gesellschaftlichen Beziehungen und der sozialen Kultur auf allen Stufen ihrer Entwicklung untersucht werden.

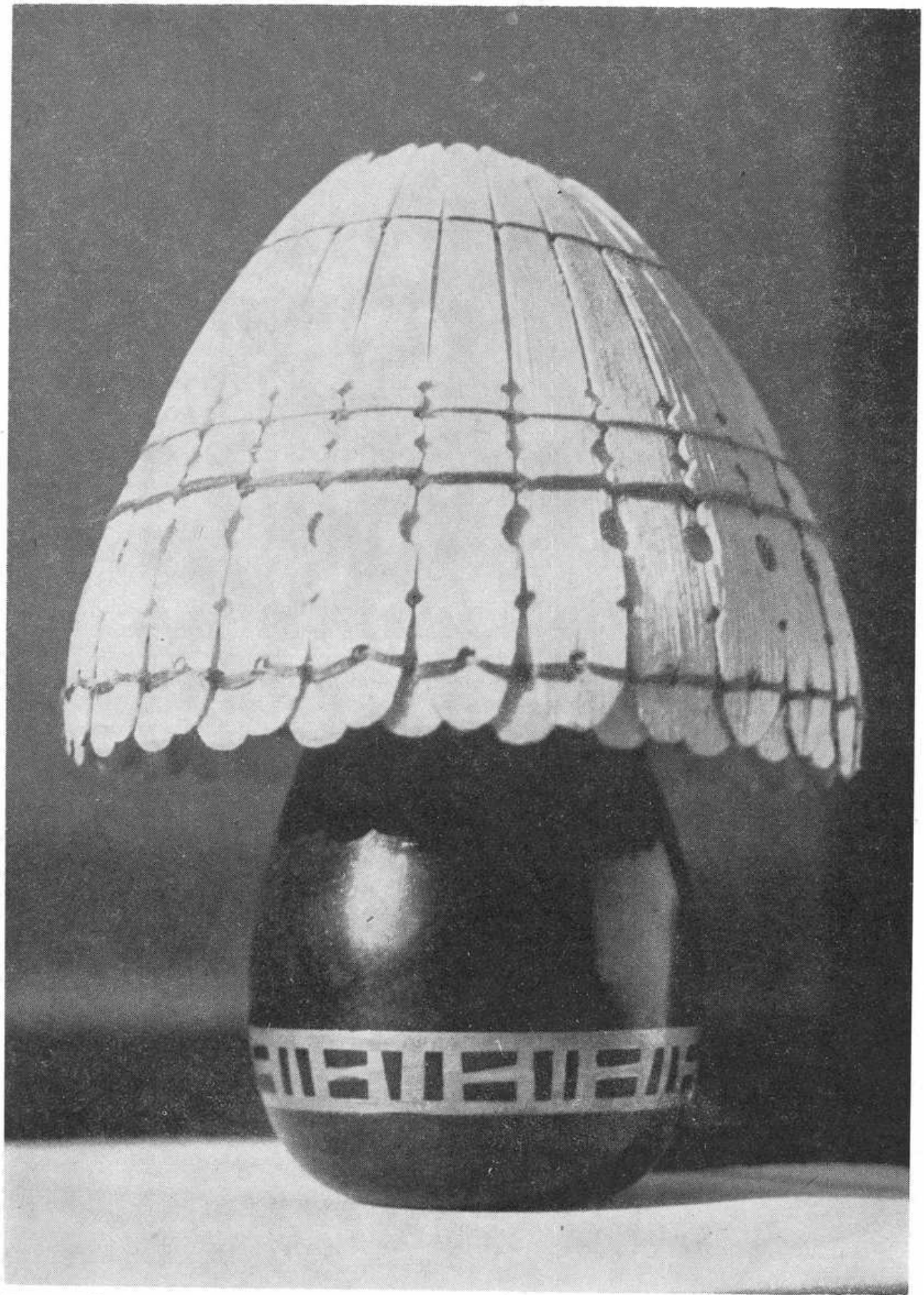
Derzeit wird die häusliche Warenproduktion als Erwerbstätigkeit im Rahmen verschiedener Institutionen betrieben, sie wirkt bei der Formung der heutigen materiellen Kultur, bei der Gestaltung unserer Umwelt und besonders auf dem Gebiet der angewandten Kunst mit. Dabei ist die Frage der schöpferischen Verwendung traditioneller Materialien, Techniken und Methoden bei der Verfertigung dieser Artefakte wichtig, wobei der Persönlichkeit des Herstellers und seinem Anteil an der Gestaltung der nationalen Kultur besondere Bedeutung zukommt. Gewerbs-

mäßige Formen der Produktion, wie sie in verschiedenen Werkstätten und kommunalen Betrieben angewendet werden, in denen traditionelle und neue Professionen tätig sind, neigen zu einer Nivellierung der Erzeugnisse mit einem minimalen Anteil des individuellen Schaffens, was eine ebenso minimale Wirkung auf die darstellende Kultur zur Folge hat.

Eine völlig neuartige Form, im Rahmen welcher heute die volkstümliche Warenproduktion betrieben und weiterentwickelt wird und bei der sie neuen Formen annimmt, ist das schöpferische Ausnützen der Freizeit.

Beim Studium des Einflusses der Tradition auf die gegenwärtige Kultur wird die Ethnographen bei allen Formen der volkstümlichen Warenproduktion in erster Linie ihre aktivisierende, stimulierende, schöpferische Komponente interessieren. Man sollte diese Betätigung jedoch nicht nur im engen Sinn als bildnerisches, künstlerisches Schaffen auffassen, sondern sollte in ihr die ganze Breite der aktiven Teilnahme der schöpferischen Persönlichkeit an der Gesellschaft und an ihrer Kultur erblicken.

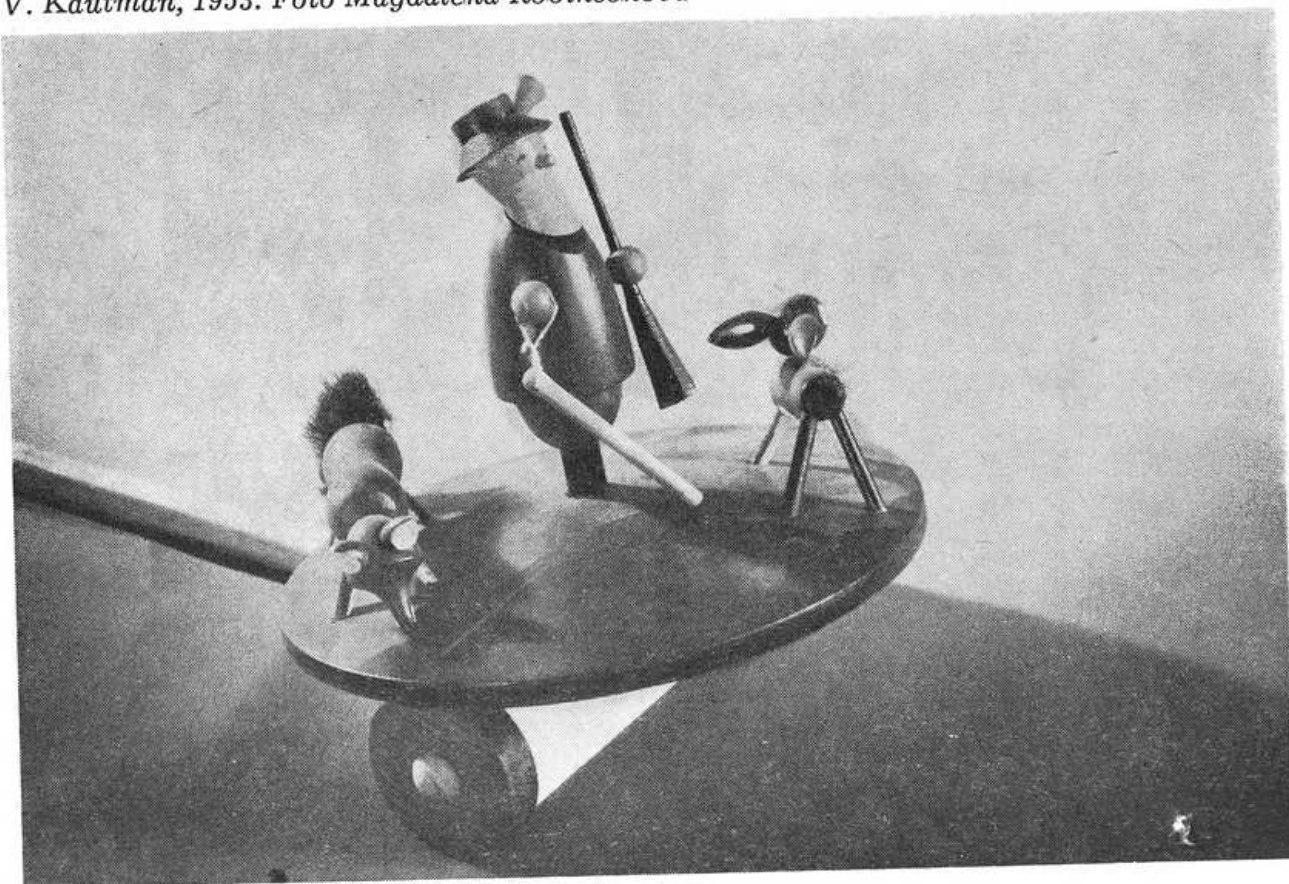

Lampa. Štiepaný smrek na tienidle, stojan vylievaný orech, výška 15 cm, priemer 10 cm. V. Kautman, 1952. Foto Václav Kautman

Máje, pohyblivá hračka. Tokárený dub, polychromovaný a lakovaný, 28 cm. V. Kautman, 1954, odmenené cenou v celoštátnej súťaži hračiek k MDD. Autor fotografie neznámy, archív V. Kautmana

Horár, pohyblivá hračka. Tokárený dub polychromovaný a lakovaný, 28 cm. V. Kautman, 1953. Foto Magdaléna Robinsonová

Slovenský národopis

Casopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 30, 1982, číslo 3

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr.
Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosálová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,-; celoročné pred-
platné Kčs 80,-

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dičia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1982

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 30, 1982, № 3

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Вера
Гаšпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 30, 1982, Nr. 3. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašparíková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 30, 1982, No 3

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašparíková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 30, 1982, No. 3

Parait quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Viera Gašparíková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

Index 49616